

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 1 april 1919 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i entreprenadsystemet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 282, har herr *Tengdahl* hemställt, »att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådan ändring i entreprenadreglementet, att byggnadsentreprenör å ena sidan får ersättning för timpenningsökningar, som framgå ur förhandlingar mellan organisationerna inför statens vederbörande förlikningsman eller eljes vunnit dennes gillande, och å andra sidan blir skyldig lida minskning i entreprenadsumman motsvarande de minskningar i timpenning, som tillkomma på ovanskrivet sätt.» *Motionen.*

Med avseende på motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet, som av Kungl. byggnadsstyrelsen i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över förevarande motion, har av nämnda styrelse fått mottaga det utlåtande, som återfinnes i bilaga. *Utskottet.*

Otvivelaktigt är, såsom i motionen framhålles, att byggnadsentreprenörer under kristiden på grund av oberäkneliga arbets- och materialpriser gjort sådana förluster, att rättvisan talat för att dessa av den beställande parten bort ersättas. Att därav draga den allmänna slutsatsen, som motionären gjort, nämligen att en omläggning av hela entreprenadsystemet vore påkallad, synes dock vara förhastat. De förluster, för vilka skälig ersättning kunnat ifrågakomma, äro sådana, som

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 13 saml. 2 avd. 6 häft. (Nr 7—8). 1

förorsakats av före kristiden åtagna entreprenadförbindelser, vilkas fullgörande alltså medfört fullkomligt oberäkneliga kostnadsökningar. Endast fall av den art, som nu omnämnts, åsyftas i det av motionären åberopade uttalandet den 6 juli 1917 av statens förlikningsman Cederborg, varemot av förlikningsmannen uttryckligen betonas, att vid entreprenader, som härefter uppgöras (d. v. s. efter den inträdda kristiden) entreprenören borde vara i tillfälle att beräkna risken och skydda sig däremot. I fråga om senare ingångna kontrakt kan det alltså ej anses orimligt, att följderna bäras av entreprenören själv. Härav framgår, att något stöd för det i motionen förda resonemanget ej kan hämtas av ovan berörda uttalande av förlikningsmannen.

Enligt utskottets mening vore det föga välbetänkt att nu, då normala tider äro att emotse, införa en kristidsbestämmelse i entreprenadreglementet, som helt och hållet skulle komma att förrycka dess innebörd. Den ordning, som motionären föreslår med höjning respektive minskning av entreprenadsumman allt efter som ökning eller minskning inträder i arbetarnes timpenning, torde för övrigt erhålla betydelse huvudsakligen under tider av uppåtgående priser. Skulle hänsyn komma att tagas även till ändrade materialpriser, såsom konsekvensen av det hela synes fordra, är det tydligt, att den byggande, under de i motionen förutsatta villkoren, skulle komma att lida av alla entreprenadsystemets olägenheter men gå miste om den fördel, som ligger i att på förhand kunna klargöra för sig kostnaden av ett igångsatt byggnadsföretag. Vilka följderna skulle bli i fråga om byggnadsföretag för det allmännas räkning med ett system, där stat eller kommun skulle hava att bära risken, för den händelse omständigheterna skulle medföra oförutsedda kostnadsökningar, är lätt att inse.

Vissa invändningar torde även kunna göras beträffande den roll motionen förutsätter, att statens förlikningsman skulle komma att spela, då fråga uppstår om ändring av entreprenadavtal på grund av ändrade arbetspriser. Då det alltid skulle bli förlikningsmannens sak^{er} att ordna frågan om timpenningens reglering, skulle tydligtvis minskade möjligheter uppstå för arbetare och arbetsgivare att i godo göra upp inbördes tvister. Vederbörande byggnadsentreprenörs intresse för nämnda frågor angående arbetspriserna skulle för övrigt, till men för beställaren, icke vara synnerligen stort, då han under alla förhållanden skulle kunna räkna med att få eventuella förluster ersatta.

Med anledning av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1919.

På utskottets vägnar:

E. MOBERGER.

Närvarande vid förevarande ärendes slutbehandling: herrar *Moberger, Sjögren, Isaksson, Fast, Ljungkvist, Ander, Svedberg, Hansson* *) i Rättvik, *Schill* och *Hellberg*.

*) Icke närvarande vid justeringen.

Bilaga.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Med anledning av Eder anhållan i skrivelse den 4 februari 1919 till herr Statsrådet B. Petrén om byggnadsstyrelsens utlåtande över K. Tengdahls motion nr 282 i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran »om sådan ändring i entreprenadreglementet, att byggnadsentreprenör å ena sidan får ersättning för timpenningssökningar, som framgå ur förhandlingar mellan organisationerna inför statens vederbörande förlikningsman eller eljes vunnit dennes gillande, och å andra sidan blir skyldig lida minskning i entreprenadsumman motsvarande de minskningar i timpenning, som tillkomma på ovanskrivet sätt», får byggnadsstyrelsen, efter nådigt uppdrag genom remiss den 11 i denna månad anföra följande.

Det finnes två sätt att låta utföra ett byggnadsarbete, antingen genom att arbetet helt eller i delar utlämnas på entreprenad, eller ock att arbetet utföres »på räkning». En entreprenad förutsätter, att ena parten åtager sig att för ett fixt, på förhand bestämt pris utföra ett visst överenskommet arbete.

I själva entreprenadens innebörd måste således ligga en risk för ena eller andra parten; för entreprenören att han möjligen kommer att förlora på affären för den händelse priserna skulle stiga mer än han eventuellt beräknat, för beställaren att han får betala för mycket för den händelse priserna skulle falla under byggnadstiden.

Vid utförandet »på räkning» antager ena parten en person att för honom utföra dylikt arbete, och betalar timpenningar, ackord och materialier efter verkliga redovisade kostnaden.

För statens byggnadsföretag gäller enligt kungl. förordningen den 17 november 1893, att med vissa tillåtna undantag entreprenad skall användas, vilket också enligt styrelsens förmenande under normala tider givetvis är för staten ekonomiskt fördelaktigast.

Under sistförflutna år med de oerhört stegrade arbets- och materialpriserna har givetvis följden blivit, att flere byggnadsentreprenörer förlorat på åtagna entreprenadförbindelser, samt att det med avseende fäst vid de abnorma, oberäknliga förhål-

landena i vissa fall kunnat vara skäligt, att entreprenör, som tecknat kontrakt före denna tid rörade ett husbygge av längre varaktighet, erhöle ersättning för opåräknade arbets- och materialpris.

Vissa grupper av entreprenörer för byggnadsarbeten, nämligen inom rörlednings- och elektriska facken, hava även genom sina starka facksammanslutningar ofta lyckats vid kontraktsuppgörelser reservera sig för ökningar dels i timpenningens (ackordens) storlek, dels i materialpris.

Byggnadsstyrelsen har även vid avslutandet av ett par sådana uppgörelser varit nödgad medgiva rätt till ersättning för ökade timlöner men däremot icke undertecknat något kontrakt om egentligt byggmästararbete, där sådan rätt tillerkänts entreprenören, annat än för möjligen tillkommande överarbeten utöver kontraktet och då i de fall att arbetet icke funnes upptaget i kontraktet tillhörande prislista.

Skulle i leveransförordningen ett tillägg enligt motionens syfte göras, vilket givetvis ej endast komme att omfatta »timpenning» utan även »ackord» varefter allt arbete i regel utföres, skulle konsekvensen och entreprenörerna själva fordra, att entreprenörerna bleve säkerställda även för de förluster, som kunde drabba dem genom opåräknade stegringar av prisen på sådana materialier, om vars anskaffande de icke omedelbart vid kontraktssavtalet kunde träffa överenskommelse, samt att de vidkändes motsvarande avdrag för eventuell nedgång i materialprisen.

Häri genom har man emellertid faktiskt kommit bort ifrån entreprenadsystemet och bygger i verkligheten »på räkning», det vill säga hela meningen med leveransförordningen skulle komma att förtryckas. Oavsett att det arbete, som från statens myndigheters sida måste nedläggas på byggnadsföretagens skötsel, under sådana förhållanden torde bli närmast lika stort, som om staten utan anlitan av entreprenad »byggde själv», hade man kvar alla entreprenadsystemets ofta i fackkretsar påvisade svagheter och olägenheter men gjort sig av med dess fördel för den byggande:

att kunna tydligt klargöra för sig, innan man sätter i gång ett byggnadsföretag, hur mycket det kommer att kosta.

En annan följd av en bestämmelse i motionens syfte är av rent social natur. Omtvistat synes vara, om de svåra förhållanden som dyrtiden skapat, på ett för alla samhällsklasser tillfredsställande och rättvist sätt avhjälpas genom oupphörligt uppskrivade tim- och ackordslöner åt arbetarne, och om det ej vore välbetänt av staten att vara i viss mån återhållande gentemot dessa fordringar. Arbetsgivarföreningarna inom byggnadsfacket borde vara de, som härvidlag verkade för en sund och lugn utveckling, men skulle, vid uppgörelser med staten, entreprenören — arbetsgivaren tillförsäkras full ersättning för hur mycket han än går med på att öka timlönerna, har han för sin del intet intresse att hålla igen, och oron på arbetsmarknaden skulle under sådana förhållanden åtminstone icke minskas. Enskilda byggande måste då troligen snarast följa statens exempel i även detta fall vid träffandet av sina avtal och hela systemet bli till skada för en sund byggnadsverksamhet och återverka på bostadsfrågan på ett sätt, som i sista hand komme att drabba även arbetarne.

Den minskning i timpenning, som motionen för konsekvensens skull förutsätter kunna inträffa, torde efter alla tecken att döma knappast bli verklighet.

I motionen omnämnes ett uttalande av statens förlikningsman Cederborg. Detta uttalande fälldes den 6 juli 1917 i sammanhang med uppgörelse i tvisten emellan byggnadsarbetare och arbetsgivare, och var i utdrag av följande lydelse:

»I fråga om de arbeten, som en arbetsgivare driver för egen räkning och där den genom dyrtidstillägget prisstegrade produkten sålunda faller honom till, skall han

givitvis själv bära bördan av prisstegringen. *Vid entreprenader, som härefter uppgöras, är han i tillfälle att beräkna risken och skydda sig däremot.* Men i fråga om tidigare åtagna entreprenader kan det icke begäras av entreprenören, att han, som stött sig på gällande avtal och som redan tidigare i de flesta fall måste vidkännas avsevärda avbränningar i följd av oförutsedda stegrade kostnader, skulle därutöver bära den nu ifrågasatta bördan i arbetarnas och arbetsfredens intresse. Denna bör rimligen och rättvisligen även här bäras av den, som får gagnet av den prisstegrade produkten d. v. s. beställaren.»

Förlikningsmannen ansåg således icke för sin del, att byggnadsentreprenörer, som ingingo kontraktsavtal efter den 6 juli 1917, skulle berättigas till sådan ersättning som här avses.

På grund av vad sålunda anförts får byggnadsstyrelsen, som i denna fråga helt delar förlikningsmannens här ovan uttalade uppfattning och som icke anser riktigt att så sent som nu, i ifrågavarande förordning intaga en kristidsbestämmelse, vilken såsom sådan kunnat vara billig under den gångna dess bättre synnerligen ovanliga krigstiden, men icke vara till nytta nu, då så småningom normalare tider torde vara att vänta. Stockholm den 27 februari 1919.

CARL MÖLLER.

O. Hökerberg.

Sten Zethelius.
